

Les festes de Sant Blai durant el primer quart de segle a través d'un llibre de memòries

Publicat en el Programa de festes de 1989

La comparsa o filà dels Suavos guarda, zelosament, en el seu arxiu una *Reseña histórica de la filada de Zuavos de Bocairente a contar del año 1901*. Aquesta ressenya, que comença el primer any del segle, fineix l'any 1922, és a dir, ens narra els esdeveniments ocorreguts durant aquests primers 22 anys de segle en tot allò que concerneix a la filada dels Suavos, especialment durant la celebració de les festes en honor al patró Sant Blai. L'autor d'aquestes memòries de la filada fou *Julián Castelló*, el «Sério», malnom amb qui ell mateix s'identificarà moltes vegades a través del text. *Julián Castelló* fou també l'autor de la lletra de l'himne a Sant Blai que s'estrenà l'any 1916 en el centenari del martiri del sant, a més, serà també ell un dels principals lletristes de les cançons, dècimes i murgues que cantaven els membres de la filada en aquella época.

Aquesta ressenya històrica, -com assenyala l'autor en el títol- de la filada dels suavos em va sorprendre molt quan vaig començar a analitzar-la i treballar-la per preparar el present article. No sé per què me l'havia imaginada més oficialista i centrada en els actes, diguem-ne oficials, de les festes de Sant Blai. En canvi, l'autor, recull cada any una quantitat d'històries o anècdotes molt particulars, de la filada i del poble. És a dir, que ens trobem amb totes les borratxeres dels components més destacats, amb les baralles i picabaralles internes de la comparsa, amb les que mantenien amb altres comparses; ens trobem amb les bromes que es gastaven entre ells i a la resta de la gent, i amb una quantitat de dades que no ens esperàvem. Realment el que seria interessant és, que d'aquest llibre (el manuscrit consta de 205 quartilles escrites a mà en una espècie de llibre enquadernat i aquestes es converteixen en 90 pàgines mecanografiades a doble espai) se'n pogués fer una edició i que els bocairentins coneguérem les aficions i diversions dels nostres avantpassats a primeries de segle, de segur que ens emportaríem sorpreses i, especialment els actuals components de la comparsa.

Intentaré amb aquest treball difondre les idees principals que recull el llibre, però vull remarcar que, la lectura global del manuscrit, any per any, sempre serà totalment distinta a la que ara faré, més endavant inclouré un quadre amb dades sobre la comparsa extreteres del llibre.

L'autor en el pròleg, i ja en el segon rengló, anota que la comparsa sempre ha sigut molt activa en les festes, però «...encierra en sí una cadena de peripecias y un número de adversidades imposible de enumerar, que sólo la hábil mano de un buen literario¹ podría darlos a conocer.» La comparsa passarà durant estos vint-i-dos anys un seguit de problemes que ell anirà narrant a poc a poc. Per exemple, l'any 1902 mor un jove component de la filada «... dejando un vacío grande en esta corporación y por consecuencia de esta baja sufrir algunos disturbios que tuvieron que intervenir los veteranos...». Tres anys més tard, durant la Setmana Santa els agregaren el pas de la creu i signat davant de notari i testimonis s'acordà que alternarien en el motet les dos músiques del poble, desgraciadament això de les dos músiques no era el millor moment per a plantejar-ho, «... que estuvo la filada a punto de naufragar y gracias a que hubo algunos que dejando la opinión a un lado no se dieron por entendidos y así la marcha no se interrumpió.» Mentre el desig d'una bona part dels veïns era que la comparsa desapareguera, aquesta continuarà endavant «aunque el deseo de algunos espectadores hubiera sido ése, el que hubiéramos sucumbido. Tal era en esta época el modo de ser de este pueblo, sin excepción de persona y aunque era una aberración no se comprendía, o no se quería comprender. Y basta de narraciones que no nos incumben hoy, pasemos al siguiente año, porque creo muy bien que habrá deseos de saber y anhelo de curiosidad de enterarse de la historia de esta filada. Pues yo para complacer a algunos curiosos he tenido a bien redactar la presente historia que no dudo desagradará a muchos por tocarles el amor propio, pero no importa, a quien le pique que se rasque.»

L'any 1911 comença un estira i afluixa amb la comparsa dels moros vells, aquests interpretaven els seus balls després de *vespres* davant de l'Ajuntament, la qual cosa segons l'autor interrompia un poc la festa, el representant dels suavos que entrava aquell any 1911 era Francisco de Paula Cabanes i començà a plantejar el tema en les reunions de la Junta, als moros vells allò no els va sentar gens bé, i el seu representant «... quería y deseaban que nuestra filada estuviera también allí representada, aunque fuera por dos individuos, o sea la *parelleta* tan cacareada. En el primer año se luchó de lo lindo, pero sin fruto por parte de nuestros contrarios, porque la opinión general de nuestra comparsa fue que si privaban el piquete en este día, no dejándolo salir completo en la procesión en el puesto de costumbre, la filada de zuavos no estaba dispuesta a salir a la calle.» El problema de la *parelleta* no es resoldrà aquell any, continuarà apareixent en les memòries dels quatre anys següents i, a partir de l'any 1916 (centenari del martiri del sant) i sent capità *Francisco de Paula Cabanes*, l'autor no esmentarà el tema. Però no vull deixar d'anotar el que diu l'any 1914 al respecte «... porque los moros se empeñaron en que debía ir una pareja de zuavos delante del guión y en el sitio de representación, de donde resultó lo que el año anterior, fueron los moros por lana y también salieron trasquilados.»

---

¹. Segurament vol dir literat.

L'any 1917, segurament després d'un any eufòric per a les festes a causa del centenari, i malgrat les vagues i la I Guerra mundial, la comparsa augmentarà considerablement. A més gent més opinions i d'ací la disgregació «... como resultó en este año a nuestra comparsa». En acabar l'any setze, la corporació havia arribat als 56 membres, però: «Por cuestiones sociales mescuidas en esta corporación hubo varias opiniones si debíamos admitir en lista a algunos individuos o no admitirlos, cosa que se discutió acaloradamente, pero no pasó a las obras, pero durante el año aquello era una espina clavada en la opinión de algunos hasta que se encontró. Llegamos pues en esta situación hasta la junta que se celebra por Todos [los] Santos en la que se discutió este asunto por segunda vez, dando por resultado darse de baja 12 individuos que no quisieron amoldarse a la generalidad, no teniendo en cuenta que tenemos un reglamento que entre varios artículos hay uno que dice: Ningún individuo tendrá derecho a ofender a otro en sus ideas políticas, sociales o religiosas, aquí no hay mas que zuavos».

Els anys que queden fins al 22 els trobem plens d'anècdotes, de borratxeres i destrosses ocasionades pels propis components dins dels masets respectius i acaba el llibre de memòries amb les següents paraules: «Por tener que lamentar algunos incidentes desagradables en la comparsa por parte de algunos individuos, que tanto en ésta como en otras se propusieron a que [no]² se celebraran las fiestas, hubo que reformar el reglamento.» Aquest últim fragment, obscur en la redacció per a aquelles persones que no hem viscut l'època, se'ns fa difícil d'interpretar. L'autor arriba a escriure l'encapçalament de l'any 1923 i el nom del capità per a eixe any, però no hi posarà res més. Em fa la impressió que aquest fragment de l'any vint-i-dos, o tot l'any, fou escrit quan el poble començava a viure un dels anys més negres de la seua història social. Durant el mes d'abril de l'any 1922 començà una vaga en una de les fàbriques més grans de Bocairent, la vaga coneguda com *la de Beneyto* o *dels esquiroles*, durarà fins al juliol de 1923, cosa que hem pogut comprovar en la premsa d'aquells anys, i sobre la qual estem preparant un treball més extens³. Però les festes perillaren aquell any, com també recull la premsa: «Después de muchas dudas y cabildeos motivados por las circunstancias deplorables por que atraviesa la villa desde hace cerca de un año, el buen sentido se ha impuesto y han acordado celebrar las fiestas de moros y cristianos, que desde tiempo inmemorial se verifican todos los años en honor del patrón San Blas, obispo, con arreglo al siguiente programa:...» Continua l'article amb l'especificació detallada del programa de

---

². Si no afegim el **no**, no s'entén el problema, especialment per a un fester de la talla del tio Julià.

³. El 30 de maig del mateix any es convocà una vaga general que afectà als prop de 600 treballadors del tèxtil de Bocairent, el problema arribà a les Corts espanyoles el 10 de juliol per boca del Sr. García Guijarro, diputat per València que demanà al ministre del treball Sr. Chapaprieta que solucionara el problema.

festes i acaba enumerant les comparses que intervindran i «Lástima que se suprima este año la filada de moros marinos. El corresponsal» (**Diario de Valencia** del 24 de gener de 1923, p.4). O siga que l'autor del llibre, Julián Castelló, com a representant que era estos darrers anys prendria part activa en la decisió de dur endavant, o no, les festes. I això podria haver motivat en la comparsa, i en la junta de representants, moltes discussions en les quals es manifestarien les diferents ideologies polítiques fins ara dissimulades, per això hagueren de reformar el reglament.

Més amunt esmentava la meua sorpresa en llegir estes memòries, perquè no m'esperava tantes referències socials a la vida del poble i els seus habitants. l'any 1905 ja afirma: «... porque aquí hay mucho que decir y mucho más que escuchar, y si no oído...» i continua: «En la época a que me refiero estaba el pueblo alterado por un horroroso crimen que pocos días antes de la fiesta se había perpetrado en la persona de un pobre viejo que habitaba en la calle de Obispo Miró (antes *Ravalet*), perpetrado por dos jóvenes que por desgracia los dos eran casados e hijos del pueblo, y a consecuencia de este crimen el pueblo estaba todavía consternado por aquel lamentable suceso digno de lástima. Pero no obstante de esto, siguió su curso normal como todos los años sin alteraciones de ningún género.» Este crim ocorregut en aquella època segurament mantindria en el poble una diversitat d'opinions i un clima no gens agradable i la comparsa dividida i enfrontada, just a l'hora de començar les festes.

L'any 1910, l'autor anota poques dades, perquè «... la desgracia del que pudo recogerlos para estos apuntes le privó de prestar su concurso por duelo riguroso, faltándole su compañera y privándole con este fatal golpe de todo el humor que todos los años anteriores disfrutaba, y por lo consiguiente y antes dicho no se pudo apercibir mas que de algunos detalles pequeños que son los que afectaron a todo, porque a decir verdad el año fue fatal.» L'any havia anat fatal, l'empresa dels germans Doménech havia tancat i molts operaris pertanyien a la filada i «... como después del paro algunos se fueron colocando fuera de la población tuvimos alguna baja por ausencia y lo mismo sucedió en las demás comparsas, así es que resultó algo ridícula la fiesta porque muchos de los que pertenecían a las *filadas* no salieron este año a la fiesta.» Tenim ara un altre problema social greu, la falta de treball dels despatxats de la fàbrica de Doménech i la consegüent emigració del poble d'algunes famílies, alguns festers que no tornarien mai.

La murga que faran els suavos l'any 1911 tampoc no estarà falta de referències socials, **Fora penes!** serà el títol i les referències a **la festa dels pobres** són constants, perquè «Así fem la festa els pobres / y después som criticats / perquè els que tenen un duro / ixos tots s'[h]an retirat / pués aixina mos [h]eu diuen / nosotros també o veem / de que solamente els pobres / fem la festa en Bocairén[t].» Les crítiques als que més poden són dures, però tampoc no s'escapen les institucions locals: «En Ben[e]ixama y Bañeres / en Alcoy y en Ontenient / en eixos pobles, la festa / la paga l'Achuntament.» Les coses clares, la murga ha estat feta perquè s'han quedat balons i així almenys no se'n recorden que no tenen diners «Pa' consumo y els casinos / y també els establiment[ts] / para [e]ixos és la festa / qu'és ahon van tots els diné[r]s.»

Ja hem comentat més amunt que l'any 1917 és un any de vagues, de la guerra mundial, etc.; doncs bé, este any, com el vint-i-tres, també perillarà la celebració de les festes, no hi havia massa diners, l'Ajuntament no podia fer-se càrrec dels deutes que ocasionaren les festes i la junta ajornà la decisió de celebrar-les en base a la recaptació que es produïra el dia de l'acapte. L'última junta abans de festes, quan ja havien pres la decisió de no celebrar les festes i a l'hora d'alçar la sessió «... tomó la palabra el representante de los mosqueteros, Francisco Beneyto (*Gepa*) y el de los granaderos Vicente Cantó (*Manduca*) y Julián Castelló (*Serio*), representante de los zuavos y los tres le dieron empuje al asunto, se animaron los demás representantes y la fiesta de San Blas fue un hecho. Y todo esto gracias a las energías, táctica y disposición de Francisco Bernat que tenía el cargo de sargento mayor y fue el que mayor empuje le dio al asunto.»

Però malgrat l'aparent divisió que deixaven reflectir els anys anteriors entre les classes socials, a partir de l'any 18 les referències seran escasses, l'any 1918 l'autor fa referència a la climatologia, molt bona en aquell any i a més a la «armonía de un pueblo entre las diferentes clases sociales no se sabe cuanto vale, mientras que las oposiciones entre estas clases hacen vivir en completa angustia.» A partir d'este any fins el 1923, l'autor es centrarà més en els aspectes festius, només hi trobarem alguna referència a la carestia de vida i a la guerra mundial que continuava.

Les referències a les borrarxeres són constants, puc afirmar que el més alt percentatge d'anècdotes fa referència al consum alcohòlic i les seues conseqüències en els festeres, que tots coneixem. Cada any podem dir que n'hi ha com a mínim una

que és notable i l'autor no la vol deixar de constatar. Ara, això sí, sempre farà servir eufemismes per referir-se a aquelles, l'any 1901 «... *Gafarrones* sin plumas a granel, como todos los años y que a nosotros, o mejor dicho, a nuestro entender es lo que constituye la armonía de la fiesta, pero esto fuera de los actos de compromiso y sin extralimitarse.» Gafarrons, fer meu, dur els peus *romos*, micos, turques, carregar el burro, sarpentons, eixir a gates, mones, peus redons i algun altre eufemisme més, són els més usats per fer referència a les borrarxeres que agafaven els seus companys -i ell mateix- durant les festes. Les begudes que prenen són: el vi i el blanc i negre. Insistisc, els exemples al llibre són nombrosíssims i les conseqüències d'aquelles, de vegades terribles, de vegades gracioses. L'any 1904, valga com a exemple, se'n produeix una que serà recordada durant alguns anys: «Hallábanse en casa de Fco. Cabanes bebiendo los individuos: Tomás Galiana, Olegario Doménech, José Mª Vañó, Miguel Calatayud, Leandro Cardós y otros, pero resultó que se ponía la casa al caliente y había que salir a tomar el fresco, como en efecto a la calle salieron, y por no ensuciar los vasos echaron mano de la vasija donde suelen beber los burros y a la débil luz de un viejo candil allí se amorraron todos. Y al compás de la bonita habanera *El torero banderillero* apuraron las vasijas habidas y por haber, de donde procede la historia *Cova de Garró* y finalizó el acto en casa de *Cascarró*, de donde salieron a las 6 de la mañana para quitarse el traje y marcharse al trabajo con la ropa de mecánico.» Tres anys més tard encara reproduïen els suavos aquella anècdota, o similars, que no feien altra cosa mes que divertir el poble.

En canvi, tot això no passava quan l'autor escriu les memòries. Quasi podem assegurar que no les redactà cada any, sinó que ell anava prenent notes i un any, que molt bé podria ser el 1914, comença a fer-ho una vegada finalitzat l'any. Ho afirma perquè el 1913 acaba dient: «... haremos pronto final para continuar explicando lo que nos queda a decir de los capitanes restantes y de las hazañas de algunos amigos que aún a pesar suyo hemos de descubrir sin que lo tomen a mal, pues eso si que sería ponerse fuera de su lugar.» Fórmula de comiat diferent de les anteriors. L'any anterior també s'excusa que la memòria no l'ajuda a donar més detalls i l'any 1911 sobre l'assumpte de la famosa parelleta diu: «... pero no concluyó el asunto en este año pues todavía volvieron a recalcarlo en los dos años siguientes a éste.» O siga, que l'any 1911 ja sabia que passaria dos anys més tard o millor ho escrivia dos o tres anys més tard, cosa que demostra l'anterior afirmació. L'any 1908 hi ha una referència al 1911, any en què es deixaria de fer el *piquete* d'honor durant la missa en el Santo Cristo i que

havia començat l'any uuit, però els granaders que volien alternar amb els suavos no pogueren fer-lo l'any onze. Una altra referència que constata que el manuscrit que tenim a les mans és una còpia d'unes notes que duria l'autor i que més endavant redactà, és una que apareix l'any 1907 quan diu: «Por estos tiempos ofrecía la fiesta más diversiones nocturnas que en los actuales tiempos, porque dicho está que no había funciones de teatros y esto hacía que la fiesta durase hasta bien avanzada la noche en la que los festeros se divertían unos más y otros menos y divertían al pueblo pudiendo de este modo reproducir la *Coveta de Garró* tan famosa en esta comparsa y muchas otras, diversión que traía consigo las fiestas al finalizar el día, cosa que en estos tiempos presentes no se puede disfrutar porque el teatro lo acaba todo antes de tiempo.» És a dir, que com déiem abans quan l'autor escriu estes memòries no es produïen escenes com la de la Cova de Garró.

L'enyorança dels temps passats i el fet que quan ell escriu hi haja teatre també em van cridar l'atenció, a més el teatre acabava amb la festa. Nosaltres podríem dir el mateix hui en dia: el cinema (fa uns anys), la discoteca i altres diversions acaben amb la festa popular de carrer, aquella que oferien els autèntics protagonistes, els festers.

Aquells festers del primer quart de segle, oferien serenates i murgues al públic, i de bades. Ells assajaven tot l'any en el maset «... pero en particular los domingos y días de fiestas, allí, al compás de la bien templada guitarra se cantaban por habaneras y serenatas más inspirados que los versos de un poeta.» En arribar les festes feien totes les endreces que se'ls ocorria i al final de la nit acudien a un lloc determinat i «... allí se tomó la noche sentados en el duro suelo porque a nadie le permitían las piernas el estar derecho, se cantó la serenata de la murga y con la música se fue el personal de la serenata a casa el Sr. Iborra y allí se concluyó la fiesta...» Serenates com la que durien a terme l'any 1907 que l'autor no vol passar per alt i «que tuvo lugar en el Café de España en que Rafael Vilaplana echó el resto con su guitarra acompañándole *Pere el Correu*, Marcelino Alcaraz, Julián Castelló y Leandro Cardós, que con muy acompasada orquesta tuvimos que dar gracias a la gran multitud de forasteros que se apiñaban por oirnos,...» Quan ja hi havia funció de teatre, els festers acostumats a fer actuacions pel carrer s'infiltraven en la funció, com la de l'any 1915 que «este año llevó a cabo una compañía valenciana, pues en ella debutó una de las noches el individuo Leandro Cardós, acompañado de Eduardo Espí Moltó, el que en unión de su compañero se llevaron los aplausos del público en general, de modo que podemos

decir que en nuestra compañía existen artistas de todas clases que pueden competir con lo mejor que haya en Europa».

La murga de l'any onze, a què abans hem fet referència, s'emportà moltes crítiques i quasi com pogué dur-se endavant, «no obstante de esto, salió a la calle y fue cantada a pesar de algunos que no llegaron a tiempo para impedirlo,...» recordem que criticava els adinerats del poble, l'ajuntament de l'època, els casinos i els establiments, cosa que no agradaria gens.

No parariem si volguérem anotar ara totes les anècdotes que apunta el llibre, però m'he proposat difondre algunes idees sobre la vida d'aquells festers i del poble que han quedat anotades gràcies al *tío Julià*.

Continuarem, doncs, amb la climatologia i així l'any 1907 va caure una forta nevada l'últim dia per la vesprada «... con lo que tuvo que concluir la fiesta antes de tiempo, es decir suprimiendo las serenatas del día último. Pero no pasó así, porque habitando nuestro capitán como habitaba en la calle Tras la Villa que está por completo falta de policia y por consiguiente el piso bastante desigual, hubo quien empezó la carrera del horno de San Gayetano y paró en el *Tin[t]*, sin poder hacer el saludo al Sr. capitán, pues tanta era la velocidad que llevaba, que envuelto entre la nieve no se observaba más que una bola blanca rodando cuesta abajo.» Apunta l'any 1911 que «Grandes nubarrones cubrían el espacio en las vísperas de la fiesta y fue poco a poco tomando proporciones el temporal que a consecuencia de este mal tiempo se alargó la fiesta un día, es decir que el día 3 salió un día hermoso y limpiaron las calles de la población para dar principio a las fiestas.» La festa es va allargar un dia, l'entrada es va fer el dia tres «... aunque con un frío intenso capaz de helar las campanas de la torre, pero cuando se prepara la máquina con el vapor que buenamente se cree, el frío no penetra en el interior de nuestro cuerpo porque es empujado hacia fuera por una fuerza más potente...» L'any 1919 «la diana muy desarreglada por la copiosa lluvia que en estas horas caía.» En canvi l'any següent, les festes, segons l'autor, foren brillants: per l'animació de festers i perquè el temps fou esplèndid «... que hasta se puede decir que la junta no se explicaba como en el medio del riguroso invierno y una estación tan cruda pudiera hacer tan buena temperatura, sin embargo era verdad.»

Sóc conscient que em deixe moltes coses interessants, però és que no volia fer massa llargues estes impressions sobre el llibre del *tío Julià*, són unes memòries sense cap intencionalitat literària, uns apunts redactats per una persona no massa experta,

però que d'altra banda acomplixen un paper molt interessant. La seua filada, la comparsa dels suavos n'ix molt ben tractada, el *piquete* del dia de Sant Blai és un acte que rep els millors qualificatius de l'autor, però no es deixa tampoc de fer constar les sopades (que per cert n'eren moltes), les eixides o *fueres* als masos (pinyates deien ells), la paella o caldero de la nit de les caixes, el del dia de l'aixabegó, els ballets amb banderes que va fer la comparsa uns anys, les carrosses de xiques el dia de l'entrada, la paella del dia de la publicació, la retreta, la processó del dia de Sant Blai i el *piquete* que abandonava el sant en la plaça, el *piquete* del Santo Cristo, la tradició de beure's el vi de la missa del dia de moros i cristians, les festes a Sant Gaietà, els farols de la retreta, el farol del Cacauero, la loteria que feia la comparsa en el *Café de España*, les fotografies que es feien alguns anys, les cordaes, i un llarg etcètera de dades interessants sobre les festes.

A més, també podem conèixer les pertinenècies de la comparsa en aquella època, els canvis i benediccions de banderins i bandes de capità, que el 1903 s'inaugura la filada d'espanyoletos, l'adquisició del guió pel patrici Gabriel Aynat⁴, que el mateix any s'estrenava el pas-doble *El Zuavo*, etc. Però no vull de cap manera passar per alt dos anys el 1916 (centenari del martiri del patró) i el 1922 (estrena del nou castell).

El primer, l'any setze, la paella de la publicació es va fer amb peix fresc «... y con esta clase de pescado resultó grandemente agradable.», els suavos tragueren a l'entrada una carrossa amb cinc xiques, esta «... fue confeccionada por varios zuavos en la carpintería de Eusebio Puerto, lo que resultó brillante en extremo, pues se hizo un derroche en toda clase de adornos artísticos, de modo que en el acto de la entrada fue lo que más llamó la atención del público y luego nos acompañaron a las vísperas con su uniforme puesto y a la *retreta* con su correspondiente farol.» En l'església havien canviat el paviment i havien fet reparacions en la sagristia, però a més havien fet unes

---

⁴. Sobre aquesta adquisició, el 19 d'agost de l'any 1923, aparegué un article signat per un tal Jonak (José Navarro Cabanes) al **Diario de Valencia**, el qual explicava que Gabriel Aynat va encarregar a Sorolla (qui residia a Madrid) el quadre sobre Sant Blai perquè les pregàries al sant havien fet desaparèixer la diftèria que s'emportà moltes vides de xiquets i majors bocairentins aquell any. El pintor no volia pintar el sant amb la indumentària moderna, perquè el sant és del segle III, però el senyor Aynat que no volia desfer l'anacronisme s'empenyà en què el pintara igual com el de la imatge de talla del poble i Sorolla ho va fer constar darrere. Quan ja l'havia acabat li enviaren les mides ovalades que actualment coneixem, i com que la firma anava en un angle i no es veia, Sorolla l'esborrà per canviar-la de lloc, però no ho va fer. A primers de novembre el quadre fou enviat a Bocairent, el senyor Aynat en obrir el paquet observà que el quadre no anava signat, aquella mateixa vesprada partí cap a Madrid, el quadre fou signat i Sorolla convidat a les festes de 1903.

andes noves per a la imatge de Sant Blai, aquell any s'estrenà l'himne que fou cantat per primera vegada en la plaça quan arribà la imatge: «Brillante por demás resultó el acto y el entusiasmo de la muchedumbre subió de punto a penas apareció en la plaza el patrón con sus artísticas andas, seguro estoy que fue un acontecimiento que quedará grabado en cada uno de los que tuvieron la dicha de asistir a este acto religioso. Y el entusiasmo subió de punto al llegar a la parroquia que se repitió el himno. Esto que queda dicho en cuanto a la parte religiosa, pues en cuanto a la fiesta popular no quiero decir, mas que muchos forasteros no dejaron de aplaudir tan solemnes fiestas.»

L'any 1919 el ja conegut Paula Cabanes agafà una bona borratxera i volia botar-li foc al castell «... sin pensar que le hubieran tratado de incendiario, pero un arranque en estos casos cualquiera lo tiene y, ¡ojalá lo hubiera realizado! pero nada, no pasó la cosa a la realidad.» És a dir, que el castell ja no comptava amb l'aprovació dels festers, dos anys més tard els suavos deixen un dipòsit de 100 pessetes perquè era un desig per part de tots, «... de los mayores contribuyentes, como por la clase proletaria que se iniciase la renovación del castillo, creo según informes será un hecho que al venidero año sea una realidad lo que por tanto tiempo ha parecido un sueño.» I per fi l'any vint-i-dos arriba el somni, la confecció del castell nou «... que sin duda es la obra más grande que los hijos de Bocairiente han realizado en pro de la fiesta que a su patrón S. Blas dedican.» El castell fou inaugurat a les deu del matí en un acte que resultaria molt emotiu, al temps que onejaven les banderes de les comparses dalt del castell s'hissava la bandera en l'ajuntament i les nou músiques feien sonar la marxa reial, l'autor es degué emocionar perquè arriba a exclamar: «¡Que bello es ver a un pueblo congregado pensando como un solo hombre en una misma cosa!».

El *tio* Julià apunta al pròleg el nom de cin dels fundadors de la comparsa l'any 1867, i els sacrificis i les dificultats que passaren per tirar endavant aquella filada que a principis de segle es trobava en un estat prou deplorable, però tot seguit diu: «Pero no vengo yo a hacer memoria de lo que no conozco, solo he querido reverdecer a los que con tanto entusiasmo se afanaron por fundar la comparsa que hoy podemos llamarla con razón la reina de la fiesta.»

Doncs això, no vaig a fer jo memòria del que no conec, només vull anotar les impressions que m'ha donat la lectura de tan agradables memòries. Gràcies *tio Julià!*

Vicent Satorres i Calabuig
Ciutat de València 17 de setembre de 1992

Dades sobre la comparsa extretes del llibre.

any	maset	capità	zua- vos	cost música	cost fester	sobra nt paelle s	músics
1901	Repunxó maset Cantó	Joaquín Belda		185 Adz			22
1902	Repunxó maset Cantó	José Molina	27	185 Adz	17,30		
1903	Repunxó maset Cantó	José Castelló	31	200 Adz	17		25
1904	Repunxó maset Cantó	José Sempere		Adz			
1905	Repunxó maset Cantó	Tomás Vañó	35	Adz	15,70		26
1906	Repunxó maset Cantó	Eduardo Espí Moltó	34	Adz	13,40		
1907	Repunxó mas Pedaçà	Bautista Navarro		Adz	14,75		
1908	Repunxó mas Pedaçà	Enrique Calatayud		Adz	14,50		
1909	Repunxó mas Pedaçà	Joaquín Peti		Adz	15,25		
1910	Sant Roc	Vicente Puerto		185 Adz	17,80		19
1911	Sant Roc	Julián Mora		Adz			
1912	El Pati	Francisco de Paula Cabanes		185 Mur	17,75	35	24
1913	El Pati	Fernando (Fco.?) Castro Romero		185 Mur			24
1914	El Pati	José Sempere		200 Mur	16,45		26
1915	Caserna G.C. antiga	Francisco Linares		200 Mur	17,75	8	
1916	Caserna G.C. antiga	Francisco de Paula Cabanes	55	200 Mur	15	35	29
1917	Caserna G.C. antiga	Ricardo Juan	44	400 Boc	14,50	27	
1918	Caserna G.C. antiga	Agustín Calabuig		425 Boc	14,50	62,75	
1919	Forn de Sant Gaietà	Vicente Cabanes		500 Boc	18,50		30
1920	Forn de Sant Gaietà	Patricio Vidal		550 Boc	18,50		
1921	Forn de Sant Gaietà	Andrés Roselló Bernabeu		725 Boc	23,50		
1922	Forn de Sant Gaietà	Santiago Doménech		625 Boc	18,30		
1923	Forn de Sant Gaietà	Francisco de P. Cabanes					